

GİRİŞ

İnsan haklarının gerçekleştirilmesinde yaptırım odaklı bir yaklaşımın yeterli olmaması karşısında insan haklarının korunmasına özgü ulusal teşkilatlar geliştirilmesi uluslararası insan hakları örgütlerinin de odaklandığı bir konu haline gelmiştir. 1993 tarihli BM Ulusal Kurumların Statüsüne ilişkin İlkelerden¹ bu yana çeşitli uluslararası belgelerde bu tür kurumların işlevleri nedeniyle bağımsızlık, çeşitlilik, uzmanlaşma, elverişli yetkileri olma, kendine özgü çalışma yöntemlerine sahip olma ve sivil toplumla ilişkilendirme gibi özellikleri taşıması gerektiği belirtilmiştir. Bu süreçte bu ve benzeri niteliklerle tanımlanan (a) ulusal insan hakları kurumları, (b) eşitlik kurumları ve (c) işkence² ya da insan ticareti gibi özgül konularda ulusal mekanizmalar insan hakları hukukunda önemli konular haline gelmiştir. 1990’lardan itibaren Türkiye’de de çok çeşitli isimler altında insan haklarına özgülenen farklı yapılar denenmiştir.³ Son süreçte ise Haziran 2012’de⁴ 6332 sayılı Kanun’la Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK) kurulmuş; 2016 yılında 6701 sayılı Kanun ile TİHK’in insan hakları kurumu ve ulusal önleme mekanizması işlevlerine bir de ayrımcılıkla mücadele eklenmiş ve bugünkü haliyle Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu (TİHEK) kurulmuştur. 6701 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesinden sonra Kuruma bir de İnsan Ticaretiyle Mücadele Ulusal Raportörlük görevi de verilmiştir.⁵

Bu haliyle 2017 yılından bu yana faaliyet gösteren ve bahsedilen işlevleri yerine getiren TİHEK hakkında etki analizi yapılabilmesi için kurumsal yapısı⁶ kadar kararlarının nicelik ve nitelik açısından da değerlendirilmesi gerekir. Kurumun etki kapasitesinin değerlendirilmesi için yapılan başvuruları etkili biçimde incelemesi, insan hakları gündemini takip etmesi, paydaşların görüşlerine başvurması, proaktif

* Doç. Dr., Atılım Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı.

¹ Principles relating to the Status of National Institutions (The Paris Principles), Adopted by General Assembly resolution 48/134 of 20 December 1993.

² İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek İhtiyari Protokol”de öngörülen görevleri yerine getirmek ve yetkileri kullanmak üzere Türkiye’de 9/12/2013 tarihli ve 2013/5711 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile Ulusal Önleme Mekanizması olarak TİHK belirlenmiştir.

³ 1990 yılında ayrı bir Kanunla halen varlığını sürdüren İnsan Hakları İnceleme Komisyonu kurulmuştur. 1997 yılında 1997/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurulan İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, 12.04.2001 tarihli ve 4643 sayılı Kanunla “İnsan Hakları Üst Kurulu” haline gelmiştir. AB uyum süreci kapsamında aynı Kanunla İnsan Hakları Danışma Kurulu ve İhlal İddialarını İnceleme Heyetleri ile Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı oluşturulmuştur. Aynı dönemde 2000 yılında İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları yönetmelikle kurulmuş ve 2003 yılında yeniden yapılandırılmıştır ve halen varlığını sürdürmektedir. TİHK ile ilgili kanun tasarısı ise ilk olarak 18 Mayıs 2009 tarihli Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilmişse de kanunlaşması daha geç olmuştur.

⁴ Buna yakın tarihlerde 6328 sayılı Kanun’la Kamu Denetçiliği Kurumu da kurulmuştur.

⁵ Avrupa Konseyi İnsan Ticaretine Karşı Eylem Sözleşmesinin 29. maddesinin (4) numaralı fıkrasına göre Devletlerin raportör görevlendirme yükümlülüğüne dayanarak bu görev verilmiştir. İnsan Ticaretiyle Mücadele Koordinasyon Komisyonunun 10.12.2020 tarihli toplantısında alınan 2020/1.2 karar gereği TİHEK insan ticaretiyle mücadele alanında yürütülen faaliyetleri incelemek ve raporlamak amacıyla Ulusal Raportörlük Kurumu olarak belirlenmiştir.

⁶ Bu çalışmada yapıya ilişkin unsurlara ve uluslararası standartlara uygunluğuna değinilmiştir. Bu konuda bkz. Ulaş Karan, “Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Raporu”, Karan ve Sever, *Bir İnsan Hakları Koruma Mekanizması Olarak Ulusal Eşitlik kurumları: KDK ve TİHEK*, 2021 içinde, s. 7-55. <https://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2021/04/ESHID-ulusal-insan-haklari-kurumlari-TR.pdf>

hareket edebilmesi, ilgili kurumlara etki edebilmesi gibi unsurların dikkate alınması gerekir. Bunun ölçülebilmesi açısından da usuli olarak Kurumun kendi yetkisini nasıl yorumladığı ve Kanun'da tanınan yetki ve yükümlülüklerle ilgili tutumu da son derece önemlidir.

YÖNTEM

Bu çalışmada Kurumun kabul edilmezlik kararlarının düzeyi ile bugüne kadar kendisine yapılan başvuru ve ihbarlarla ilgili resen inceleme yetkisini ne ölçüde ve hangi ölçütlere göre kullandığı incelenmiştir. Bunun birinci nedeni, kabul edilmezlik kararlarının yüzde 75 gibi önemli bir oranı temsil etmesidir. İleride açıklanacağı gibi, bunun içsel ve dışsal çok nedeni olabileceksede kabul edilmezlik kararlarının içeriği Kurumun kendi yetkisini nasıl yorumladığına ve tutumuna ilişkin bir gösterge olabilecek bir unsurdur. Bu kabul edilemezlik kararlarının bir kısmı da resen inceleme yapılması mümkün/gerekli olan ama Kurumca resen inceleme yapılmayan başvurular hakkında verilmiştir. Bu çalışmada yöntem olarak yıllara göre kabul edilmezlik oranları faaliyet raporları verilerine göre çıkarılmış, 2023 yılı özelinde ise Kurumun web sitesinde yer alan tüm kararlar tasnif edilerek incelenmiştir.

Bu açıdan, çalışmanın kabul edilmezlikle de bağlantılı olarak ele aldığı ikinci konu, Kurumun resen inceleme yetkisi hakkındaki tutumudur. Raporun kaleme alınmasına vesile olan Eşit Haklar için izleme Derneği'nin yakın zamanlarda yaptığı üç başvuru seçimlerde belli gruplara yönelik ayrımcılık sorunlarına işaret ettiğinden resen inceleme yapılması beklenen konular olmasına rağmen incelenmemiş ve kabul edilmezlik kararı verilmiştir.⁷ Buna benzer örnekler bulunarak resen incelenebilecek durumların tek tek tespit edilebilmesi mümkün olmadığından yöntem olarak Kurumun web sitesinde yayınladığı ve 2018 yılından 15 Ekim 2023'e kadar verdiği kararlar incelenerek resen inceleme sonucunda verilen kararlar bulunmuştur. Bu aşamada, ayrıca Kurumun yıllık faaliyet raporları ile web sitesindeki açıklamaları da incelenmiştir. Bununla birlikte, veriler konusunda web sitesinin sınırlıkları, karar yazımında yeknesaklık olmaması, faaliyet raporlarında belli çelişkiler olması gibi özel bazı güçlükler yaşandığı da belirtilmelidir. Bu çalışmalar sonucunda web sitesinden erişilen biri klon karar olmak üzere 21 karara erişilmiş ve bu kararlar üzerinden analiz yapılmıştır.

a. Kabul edilmezlik kararları

6701 sayılı TİHEK Kanunu'nun "Kurumun görevleri"ne ilişkin 9. maddesine göre Kurum; insan hakları ihlallerini resen, ayrımcılık iddialarını ise resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek yetkisine sahiptir. Bunun dışında, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokol hükümleri çerçevesinde ulusal önleme mekanizması olarak da görev yapmaktadır ve bu kapsamda özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin başvurularını karara bağlar ve resen ziyaretler gerçekleştirip incelemede bulunabilir. Oldukça geniş görevli bir yapı olan TİHEK'in bu yetkilerini usuli anlamda nasıl kullanacağı konusunda mevzuatta detaylı prosedürler belirlenmiş değildir.

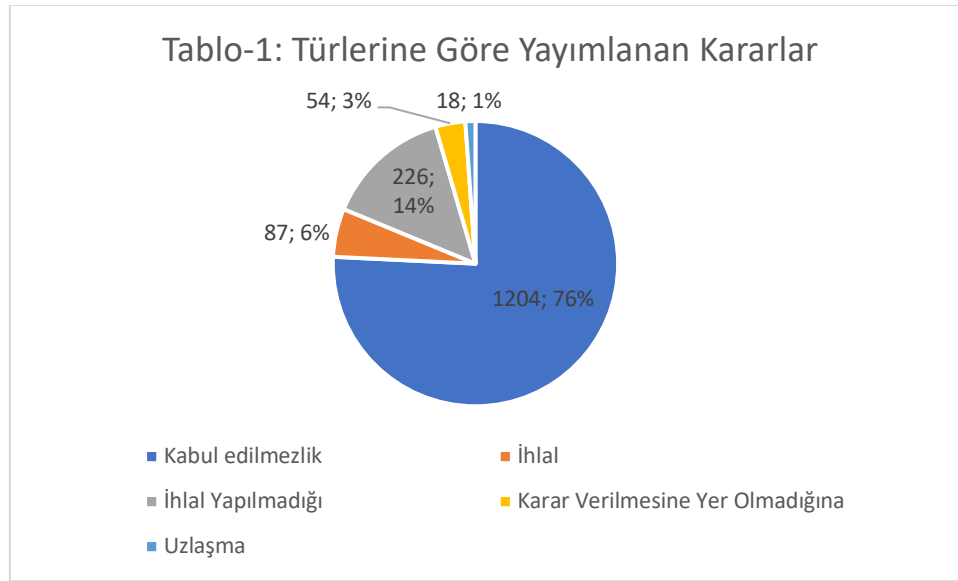
TİHEK Kanunu'nun 17/9 hükmüne göre işleme konulmayacak başvurular ile gerekçeli kabul edilmezlik kararları yönetmelikle düzenlenecektir. Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'in 66. maddesine göre ise Kurum, kendisine

⁷ Bunlardan biri 2023 yılı seçim süreci için hazırlanan kamu spotlarının Türkçe bilmeyen seçmenlerin bilgilendirme hakkı bakımından dolaylı bir ayrımcılık oluşturduğu (2023/717), ikincisi 135 sayılı Genelge'nin 28'inci maddesi ile 135/II sayılı Genelge'nin 20'nci maddesinin Türkçe bilmeyen seçmenler ile işitme engelli seçmenler açısından bilgilendirme hakkı bakımından dolaylı bir ayrımcılık oluşturduğu (2023/473); sonuncusu ise seçmen kütüğünün adres kayıt sistemine dayalı olarak düzenlenmesinin evsizler, sokaklarda veya çadırlarda yaşayanlar bakımından ekonomik temelde dolaylı ayrımcılık oluşturduğu iddiasına ilişkindir. (2023/474)

yapılan bir başvuruda ilk olarak ön inceleme yapar.⁸ Ön inceleme aşamasında Kurumun görev alanına girmeyen (yasama ve yargı yetkisi vb), zaten Kurumda görülmekte olan, bir konuyu içermeyen, gerekli bilgiler yer almayan başvurular ile “yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklar” ve “ayrımcılık yasağı ihlalinde zarar görmeyen başvurular”la ilgili incelenemezlik kararı verilir.

Yönetmeliğin 49. maddesine göre ise “Ön inceleme şartlarının bulunmadığının sonradan anlaşılması hâlinde de incelenemezlik, gerekçeli kabul edilmezlik veya gönderme kararı verilir”. 67. maddeye göre de “incelenebilirliğin esasla birlikte incelenmesi kararlaştırılan başvurulara ilişkin esas inceleme ve araştırma aşamasında söz konusu koşulları taşımayan başvurularla ilgili gerekçeli kabul edilmezlik kararı verilir.”

Kurumun web sitesinden erişilebilen 1608 karardan⁹ 1204’ü kabul edilmezlik kararıdır ve kararların tümünün %74.8’ine karşılık gelmektedir. Web sitesinden erişilen kararlar türlerine göre şu şekildedir:¹⁰

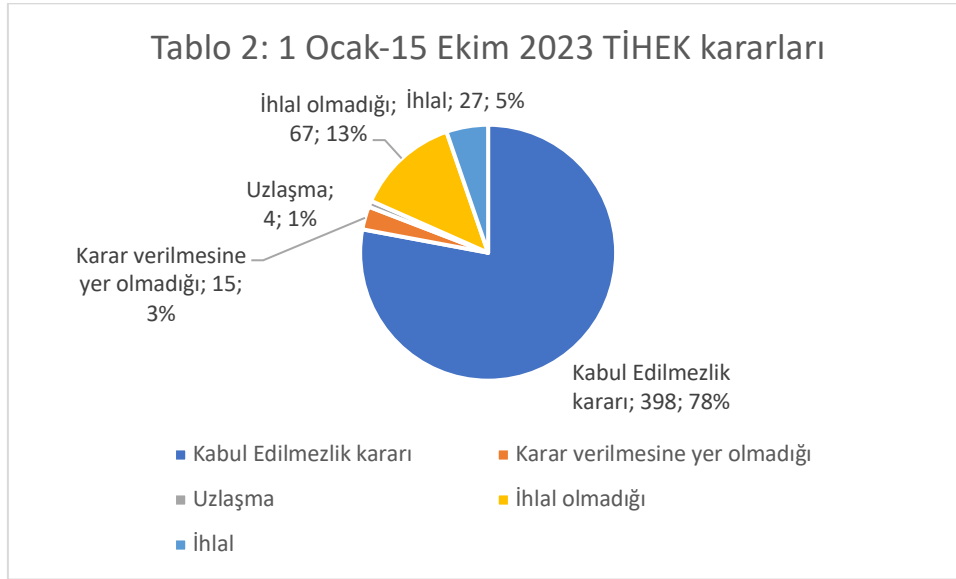
Bu tür bir Kurum yeni kurulduğunda tanınırlığının sağlanmasının zaman alması ve başvuru konusundaki bilgisizliğin sonucunda ilk yıllarda kabul edilmezlik kararlarının sayısının çok olacağı düşünülebilecekse de 2023 yılına gelindiğinde bu oran daha da yükselmiştir. TİHEK’in 1 Ocak 2023-15 Ekim 2023 tarihleri arasında verdiği ve web sitesinde yayınlanan kararları incelendiğinde de 2023 kararlarının %78’inin

⁸ Yönetmeliğin 48. maddesinde düzenlenen ön incelemede başvurular şu unsurlar açısından incelenir: a) Kurumun görev alanına girip girmediği, b) Kurumda incelenmekte ve araştırılmakta olan bir başvuruyla sebepleri, konusu ve taraflarının aynı olup olmadığı, c) Kurum tarafından daha önce sonuçlandırılan bir başvuruyla, sebepleri, konusu ve taraflarının aynı olup olmadığı, ç) Yargı organlarında görülmekte olan veya yargı organlarınca karara bağlanmış uyuşmazlıklara ilişkin olup olmadığı, d) Kuruma başvurmadan önce Kanuna aykırı olduğu iddia edilen uygulamanın düzeltilmesinin ilgili taraftan talep edilip edilmediği, e) Belli bir konuyu içerip içermediği, f) Başvuruda bulunması gereken bilgilerin yer alıp almadığı.

⁹ Web sitesinde 2018 yılından bu yana verilen kararlar bulunmakta olup 2018 yılına ait toplam 11 karar vardır. 2017 ve 2018 yılı faaliyet raporlarından 422 ve 371 olmak üzere toplam 793 başvuru alındığı anlaşılmaktadır. 2018 verilerinde o yılki başvuruların 31’i incelemeye alınmışsa da bu iki yılda verilen karar sayısına ilişkin bir veri yoktur. Bu nedenle web sitesindeki karar sayıları tam olarak gerçek veriyi ifade etmemektedir.

¹⁰ İstatistik, Kurumun web sitesinde kararlar kısmındaki sekmelerde yer alan karar türlerine göre yapılmıştır. Toplam karar sayısı 1608 olmasına rağmen web sitesinde kararlar türlerine göre ayrıştırıldığında karar sayısı tutmadığından kabul edilmezlik oranlarındaki bilgi ile grafik arasında çelişki oluşmuşsa da Kurum web sitesi esas alınmak istendiğinden bu rakamlar korunmuştur. Bu sayı farkı büyük ihtimalle karardaki sonuç kısmı ile karar türü sekmelerindeki uyumsuzluktan kaynaklanmaktadır.

kabul edilmezlik kararı olması dikkat çekicidir. İhlal kararları %5 iken, ihlal olmadığına yönelik kararlar %13, uzlaşma ve karar verilmesine yer olmadığına yönelik kararlar ise %4'ü oluşturmaktadır.

Kabul edilmezlik kararı oranının bu kadar yüksek olmasının elbette birden çok sebebi olabilecektir. Bunlar; Kurumun ve işlevinin yeterince bilinmemesi, Kuruma güvenin düşük olması, özellikle ayrımcılık konusunda bilgi eksikliği ve ispat güçlükleri gibi dışsal nedenler olabileceği gibi, Kanun'daki ayrımcılık temellerinin sınırlı olması¹¹ ve Kurumun görev alanıyla ilgili pasif tutum içerisinde olması gibi içsel etkenler de olabilir. Bu konudaki genel tabloyu görebilmek için 1 Ocak-20 Ekim 2023 tarihleri arasında verilen 398 kabul edilmezlik kararından -web sitesinde karar sayısı ve linki olmakla birlikte- erişilemeyen iki karar haricinde 396 karar incelenmiş ve kabul edilmezlik kararları tabloda belirtilen gerekçelerle verildiği saptanmıştır.

<i>Kabul edilmezlik kararı verilmesinin gerekçesi (2023 kararları: 1 Ocak-15 Ekim)</i>	<i>Bu gerekçeyle verilen karar sayısı</i>	<i>Yüzde oranı</i>
Görev alanına girmemesi	290	%73
Kanun'daki ayrımcılık temellerine dayanmaması	48	%12
Dayanaktan yoksun olması	45	%11
İdareye yüklenemez/talep karşılandı	2	--
Aranan Ehliyet Kriterini Taşımaması	4* Bu kararların tamamı seçimlerle ilgilidir ve başvurusu Eşit Haklar için İzleme Derneği'dir.	--

¹¹ Kanun'un 3. maddesinin 2. fıkrasına göre TİHEK sadece "cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı" ayrımcılık iddialarını incelemektedir. Adında eşitlik geçen bu kurumun toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim ve kimlik başta olmak üzere farklı ayrımcılık temellerini kapsamaması ve açık uçlu olmamasının kendisi dışlayıcıdır ve kabul edilmezlik kararlarının sayısını da artıran bir unsurdur.

Gör÷lmekte olan Dava	3	--
Başvurunun Kurumca Karara Bağlanmış Olan Önceki Başvuruyla Aynı Olması	3	--
İş Kanunu md. 5 başvuru süreci tamamlanmalıdır	1	--
TOPLAM	396	

Kurumun görev alanına girmemesi nedeniyle verilen kabul edilmezlik kararlarının önemli bir kısmı mahkemelerde yapılan yargılamalara ilişkindir. Kanun’un 17/4 hükmüne göre, “Yasama ve yargı yetkilerinin kullanılmasına ilişkin işlemler, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararları ile Anayasanın yargı denetimi dışında bıraktığı işlemler başvurunun konusu olamaz”. Bu nedenle kanunun kendisinden kaynaklanan veya kanun değişikliği yapılmasını gerektiren başvurulara bakılmamakla birlikte 9. maddede Kurumun “Görev alanıyla ilgili mevzuat çalışmalarını izlemek, değerlendirmek, bunlara ilişkin görüş ve önerilerini ilgili mercilere bildirmek” yetkisi nedeniyle bu tür bir başvuru sonucunda yasama organına görüş bildirilmesi mümkündür. Mevzuat önerisinde bulunma yetkisi olmayan ve benzer bir hükümle sınırlı olan Kamu Denetçiliği Kurumu 2018 yılından bu yana kanunun kendisi ihlale yol açıyorsa veya ihlalin giderilmesi için kanuna ihtiyaç varsa ilgili idarelerin yanı sıra bilgilendirme için kararın bir örneğinin TBMM’ye gönderilmesine karar vermektedir.¹² TİHEK’in ise mevzuat önerisinde bulunma görevi olmasına rağmen bugüne kadar bu yetkisini etkin biçimde kullanmayı tercih etmemiştir.¹³

Diğer yandan, Kurum’un “İnsan hakları ve ayrımcılık yasağı ihlallerine ilişkin yargı kararlarının uygulanmasına ilişkin sorunları izlemek ve değerlendirmek” yetkisine (11/1-c) karşılık, idare mahkemesi kararının yerine getirilmemesi nedeniyle yapılan iki başvuruda görevsizlik kararı vermiştir. Kararın uygulanması adil yargılanma hakkının bir unsuru olduğu gibi, karar içeriği ihraç işleminin iptali olduğundan özel hayat, çalışma ve mülkiyet hakkı ihlalini de içermektedir ve konunun yargı yetkisinin kullanılması ile bir ilgisi olmadığından insan hakları açısından inceleme yapması gereken bir konudur.¹⁴ Kurum bu durumda resen inceleme kararı verebileceği gibi, bu sorunları izlemek, raporlamak ve ilgili Kurumlarla bu bilgileri paylaşma yetkisine de sahiptir.

Kabul edilmezlik konusunda tartışma konusu olabilecek bir başka konu da Kanunda görev alanı dışında bırakılan “yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler” ifadesinden ne anlaşılması gerektiğidir. Kurum Yönetmeliğinde bu ifadeden sonra kapsamı genişletecek şekilde “başvuruya konu iddiaların yargı organlarında gör÷lmekte olan bir uyuşmazlığa ilişkin” olması nedeniyle de kabul edilmezlik kararı

¹² Bu yönde ilk örnekte 2565 sayılı Kanun hükümlerinin ortak özel güvenlik bölgesine ilişkin olarak yetersiz kaldığı gerekçesiyle mevzuat değişikliği çalışmalarının yürüt÷lmesi hususunda İçişleri Bakanlığı’na verilen bir tavsiye kararında kararın TBMM’ye de bildirilmesine karar verilmiştir. Başvuru no. 2018/2161, 15.8.2018. İkinci karar ise 1402 sayılı Kanun uyarınca görevine son verilen akademisyenin 1983-1986 yılları arasında çalışmadığı sürenin özlük haklarından sayılması konusunda yasal düzenleme yapılmasına ilişkindir. Başvuru no. 2018/7290, 27.11.2018. Benzer nitelikte ve çok sayıda tavsiye kararı 28 Şubat döneminde koşulları taşımalarına rağmen başörtüsü takmaları nedeniyle kamu görevine atanamayan kişilerle ilgilidir. Bir örnek için bkz. KDK, başvuru no. 2019/2167, 10.05.2019.

¹³ Kurumun web sitesinde bir kanun önerisi gönderildiğine ilişkin bir bilgi bulunamamıştır. Sadece 2021’de düzenlenen Yaşlı Hakları Forumu’nda öneri hazırlanacağı belirtilmiştir: <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1623708414.pdf> (son erişim: 15 Ekim 2023)

¹⁴ Karar no. 2023/721, 14.9.2023. Aynı yönde bkz. karar no. 2023/567, 31.7.2023.

verileceği belirtilmiştir. Bu çalışmada tüm kabul edilmezlik kararları bu açıdan incelenmemişse de 2023 kararlarında örneğin sınırdışı ve ülkeye giriş yasağı ile ilgili başvuru derdest bir dava olması nedeniyle incelenmemiş¹⁵; pasaport tahdidinin kaldırılmasına yönelik bir başvuru ayrımcılık ya da kötü muamele kapsamında görülmeyip insan hakları konusunda resen inceleme de yapılmamış ve başvuru yapılabileceği/dava açılabilmesi gerekçesine dayanılmış ve kabul edilmez bulunmuştur. Bazı davalarda ise konuyla ilgili zaten mahkeme kararı olması nedeniyle kabul edilmezlik kararı verilmiş¹⁶, aşağıda resen incelemeye konu olan örnekler de dahil olmak üzere çok sayıda kararda¹⁷ ise konuyla ilgili dava açılmış olması veya soruşturma başlatılmış olması Kurumun incelemesi açısından bir engel olarak görülmemiştir. Bazı dosyalarda soruşturma dosyası talep edilerek incelenmiş¹⁸, bazı dosyalarda ise suç duyurusunda bulunulmuş olmasına rağmen bu soruşturmadan hiç bahsedilmemiştir.¹⁹

Kanun'da belirtildiği şekliyle “yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler”in kapsamı ile Yönetmelikte ayrıca sayılan “yargı organlarında görülmekte olan bir uyuşmazlık” aynı kapsama sahip değildir ve bu açıdan Yönetmelikle Kanun'da verilen yetkileri daraltan, bu açıdan da Kanun'a aykırı bir düzenleme getirilmiştir. Yargı yetkisinin kullanılmasına ilişkin işlemler; soruşturma aşaması, tedbir kararları, ara kararlar, koruma tedbirlerine ilişkin kararlar ve nihai kararlar gibi mahkeme kararları ile yargılama sürecindeki işlemleri (keşif, bilirkişi vb) ve bu işlemler nedeniyle yaşanan hak kayıplarını içerir. Yani; mahkemenin yaptığı yargılamanın kendisi başvuru konusu olamayacaktır. Kuruma sıklıkla yapılan ve yargı organlarının işlemlerini (tutuklama, geç karar verme, haksız karar verme vb) odağına alan başvurular bu kapsama girer.

Bununla birlikte, bu sınır, bir olayın dava konusu olması halinde Kuruma başvuru yapılamayacağı anlamına gelmez. Kurumun özgün bir yapısı ve işlevi olmakla birlikte, yetkilerinin kapsamı belirlenirken Kurumun idari yaptırım uyguladığı ve bu yaptırımlara karşılık gelen eylemlerin özgün biçimde kendi kanununda tanımlandığını hatırlamak gerekir. Aynı eylemden dolayı iki defa cezalandırma yasağı (*ne bis in idem*) bir idari yaptırım ile adli ceza söz konusu olduğunda farklı esaslara tabi olduğu gibi yapılan adli inceleme ile Kurumun yapacağı incelemenin kapsamı ve bu incelemeye dayanak olan ölçü normları da farklı olabilecektir.

Örneğin TCK 122. maddede düzenlenen ayrımcılık suçu nefret saikini içeren ve kapsamı daha sınırlı eylemleri içeren bir suç türüken Kurum açısından ayrımcılık daha geniş bir kapsama sahiptir ve ceza mahkemesinin cezaya hükmetmemesi kurumun idari yaptırım uygulamasına engel değildir. Bir eylem ceza yargısında tehdit olarak nitelenmezken TİHEK Kanunu bağlamında ayrımcı mobbing örneği olabilir. Diğer yandan, TİHEK Kanunu'nda ayrımcılık konusunda ispatla ilgili özel hüküm (md. 21) bulunmasına karşılık mahkemelerde ispat konusu genel hükümlere tabidir. Yine ceza hukukunda şahsi sorumluluk varken yaptırım hukukunda tüzel kişilerin de sorumlu tutulması mümkündür. Kurumun mahkemenin incelemesi bakımından tek sınırı, bir mahkemenin eylemin gerçekleşmediği/gerçekleştiğinin sabit

¹⁵ Yakın tarihli bir örnekte sınır dışı ve ülkeye girişin engellenmesine ilişkin başvuruda dava açılmış olması nedeniyle kabul edilmezlik kararı verilmiştir. Karar no. 2023/711, 14.09.2023.

¹⁶ Karar no. 2022/941, 24.5.2023. Benzer yönde başka kararlar da bulunmaktadır.

¹⁷ Tabloda yanında “***” işareti olanlar halihazırda soruşturma veya dava bulunan durumlardır.

¹⁸ Örneğin Gülşen ile ilgili kararlarda ve aşağıda incelenen yaşlı hastaya yönelik taciz eylemleriyle ilgili kararda soruşturma dosyası ve içindeki deliller incelenmiştir.

¹⁹ Kürt ve Alevilere yönelik nefret söyleminde bulunan muhatap hakkında suç duyurusu olduğu basına yansımışsa da Kurum kararında bir yıl kadar önce yapılan bu suç duyurusu veya soruşturmada hiç bahsedilmemiştir. Bu suç duyurusu sonucunda iddianame hazırlandığı veya karar verildiğine yönelik bir habere rastlanmamıştır. (<https://www.gercekgundem.com/guncel/312893/alevileri-hedef-alan-akpli-besli-hakkinda-suc-duyurusu>)

olduğu tespitini yapması halinde bu tespitle bağlı olmasıdır. Bunun dışında, Kurumun idari yaptırım/ihlal kararı vermesinin önünde bir engel yoktur.

Ayrıca, örneğin bir soruşturmanın varlığı nedeniyle hiç inceleme yapılmaması, hakkında soruşturma açılmayan biri hakkında idari yaptırım kararı verilirken, Kanun'da belirtilen eylemleri gerçekleştirmesine karşılık soruşturma açıldığı için idari yaptırım kararı verilmemesi gibi abes bir sonuca yol açacaktır. Zaten Kanun'un "İhlal incelemeleri" başlıklı 18. maddenin 3. fıkrasında yer alan "Uzlaşma müzakereleri sırasında yapılan tespitler, alınan beyanlar veya açıklamalar, herhangi bir soruşturma ve kovuşturmada ya da davada delil olarak kullanılamaz" ifadesi de aynı anda iki sürecin yürüyebileceğini gözetken bir hükümdür.

Bununla birlikte, bir mahkemenin işlendiği sabit olan eylemin ilgili normdaki hukuki nitelemesini yapması durumunda Kurum'un aynı normu içerik incelemesinde değerlendirirken farklı bir sonuca varmaması gerekir. Örneğin ceza infaz normlarındaki bir disiplin cezasının hak ihlaline yol açtığı değerlendirilmesinde eylemin o norm kapsamına girip girmediği ve cezanın ölçülü olup olmadığı gibi konularda veya kötü muamele bulunmadığının etkili bir soruşturma sonucunda yargı kararıyla tespit edilmesi halinde Kurum, mahkemenin bu nitelemesi ile bağlı olacaktır. Ancak, Kurumun kısa sürede inceleme yapma zorunluluğu nedeniyle bunlarla ilgili bekletici mesele yapma veya disiplin hükümlerinde olduğu gibi iki sürecin bir arada yürüdüğü hallere ilişkin düzenlemelerin²⁰ Kanunda bulunmaması da bir eksiklik olarak vurgulanmalıdır.

Kurum Yönetmeliğinde –Kanun'u aşarak- konuyla ilgili bir dava açılması durumunda başvuruya bakılamayacağı yönündeki hüküm fiilen uygulanmayabildiği gibi bir yandan da bazı dosyalar için uygulanmaktadır ve Kurumun bu konuda nasıl bir tutum izleyeceğine dair bir standart geliştirmedeği ve karar gerekçelerinde bunu detaylı biçimde tartışmadığı görülmektedir.

b. Kurumun Resen İnceleme Yetkisi ve Bugüne Kadarki Uygulaması

Ulusal insan hakları kurumlarının etkili olabilmeleri için insan hakları ihlallerinin tespiti ve giderilmesi bakımından en önemli özelliklerinden biri de resen inceleme yapma yetkisiyle donatılmalarıdır.

Türkiye'de de -Kamu Denetçiliği Kurumu'ndan farklı olarak- TİHEK, insan hakları ihlallerini resen; ayrımcılık yasağı ihlallerini ise resen veya başvuru üzerine incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmek (TİHEK Kanunu md. 9) yetkisine sahiptir. Resen yapılacak incelemelerdeki usulen tek fark, "ihlal mağdurunun şahsen belirlenebilir olduğu durumlarda kendisinin veya kanuni temsilcisinin açık rızasının alınması"dır. (md. 17/6)

Kanun'da "Ayrımcılık yasağı ihlalden zarar gördüğü iddiasında bulunan her gerçek ve tüzel kişi"nin başvurabileceği belirtilmişse de aynı zamanda Kuruma 9. maddeye göre ayrımcılık yasağı ihlallerini resen inceleme ve karara bağlama yetkisi de verilmiştir. Uygulamada ayrımcılık yasağı ihlalden doğrudan zarar görmeyen bir kişinin başvuru yapması durumunda taraf sıfatı bulunmadığı için kabul edilmezlik kararı verilmekte, ancak bazı başvurularda bu kararın ardından resen inceleme kararı verilerek inceleme yapılabilirdiği görülmektedir. Ayrımcılık dışında bireysel başvuru yapılamayan insan hakları ihlallerinde de Kurum resen inceleme kararı verebilmekte, kötü muamele iddialarında da resen harekete geçebilmektedir.

²⁰ Devlet Memurları Kanunu'nda yer alan "Cezai kovuşturma ile disiplin kovuşturmasının bir arada yürütülmesi" başlıklı 131. Madde veya Yükseköğretim Kanunu 53/A-n buna örnek verilebilir. Bununla birlikte bu hükümlerin dahi bu ilişkinin nasıl kurulacağı konusunda yetersiz kalabildiği durumlar olduğunu belirtmek gerekir.

Kurumun web sitesindeki karar arama motorundan resen inceleme kararlarını listelemek mümkün olmadığı gibi faaliyet raporu istatistiklerinde resen incelemeye ilişkin verilerin de çok sağlıklı olduğunu söylemek güçtür. 2019 faaliyet raporunda “İnsan Haklarının Korunması ve Geliştirilmesi kapsamında 7 adet resen inceleme başlatılmış olup Kurul tarafından yapılan inceleme sonrası ihlal olmadığı yönünde karar verilmiştir” ifadelerine yer verilmişse de 2019 tarihli tüm ihlal olmadığı kararları da tekrar taranmışsa da bu kararlara erişilememiş, ayrımcılıkla ilgili iki resen inceleme sonucu verilen karara erişilebilmiştir. 2020 yılı faaliyet raporuna göre 1 insan hakları ihlali, 3 kötü muamele; 2021 yılına ilişkin faaliyet raporunda 9 insan hakları, 2 kötü muamele iddiasında resen inceleme yapıldığı; 2022 raporunda insan hakları alanında 7, kötü muamele iddiasında resen inceleme kararı verildiği belirtilmiştir. Kötü muamele iddialarında resen inceleme başlatıldığı belirtilen durumlar karara yansıtılmayıp sadece ziyaret şeklinde olabilmektedir.²¹ Benzer şekilde, tematik rapora dönüştürülen konular (Kamu hizmetlerine girişte engellilerin uğradıkları hak ihlallerine ilişkin tematik rapor örneği gibi) da resen inceleme içerisinde yer alabilmektedir. Yine Ankara Üniversitesi’nde başörtülü öğrencilere sözlü taciz örneğinde resen inceleme başlatıldığı duyurulmuş ve istatistiklerde sayılmış, ancak –muhtemelen rıza alınamadığı için- karara dönüşmemiştir. Faaliyet raporlarında ise aynı dosyalar resen inceleme kararı alındığı yılda da karar tarihinin olduğu yılda da sayısal veriler içine girdiğinden tekerrür nedeniyle sayılarda hatalar vardır.²² 2021 yılında resen inceleme sayılan başvuruların hiçbirisi aynı yıl karara çıkmamıştır. Benzer şekilde, 2023 yılında karara çıkan dört resen inceleme de 2022 faaliyet raporunda yer almıştır. 2022 raporunda resen inceleme yapıldığı belirtilen “Aşı yaptırmadığını bildirmesi sonucunda 2 yaşındaki kızının kreş gündüz bakım evine alınmadığı ve bu bağlamda eşitlik ilkesinin ihlal edildiği iddiası” ile “İşitme engelli sporcunun milli sporcu kontenjanına alınma iddiası”na ilişkin karara ise erişilememiştir.²³ Diğer yandan, resen inceleme konusunda karar şablonu olmadığından resen inceleme olduğu kararın ileriki kısımlarında geçebildiğinden tespit konusunda da güçlükler yaşanabilmektedir. Örneğin 28 Şubat konusunda yapılan incelemenin künyesinde başvuran adı bulunmaktadır ve ilk bakışta ayrımcılık başvurusu izlenimi vermektedir. Kararda bu tartışmaya yer verilmemişse de emniyet mensuplarına yönelik farklı muamele olduğundan ayrımcılık temeli konusunda sorun bulunmaktadır. Bu nedenle olsa gerek, 16. paragrafta “Kurumumuz tarafından, başvuranın ... numaralı başvurusu da dahil olmak üzere benzer konularda yapılmış olan bireysel başvurulardan hareketle yapılan resen inceleme neticesinde Şubat 2022 tarihinde; “28 Şubat Sürecinin İnsan Hakları Bağlamında İncelenmesi” başlıklı rapor hazırlanmıştır” ifadesine yer verilmiştir. Bu ifadeden sadece raporun resen inceleme kapsamına girdiği izlenimi doğsa da kabul edilmezlik gerekçesinin yasama yetkisine ilişkin olmaya dayanması ve faaliyet raporunda bu şekilde belirtilmesinden başvurunun da resen incelendiği anlaşılmaktadır.²⁴ Bu açıdan, karar künyelerinde yeknesaklık olmaması da veri konusunda güçlük yaratmaktadır. Tüm bu nedenlerle, hata riski olmakla birlikte araştırmada yayımlanan kararların tek tek taranması yolu kullanılmak zorunda kalınmıştır.

Kurumun 2018 yılından bu yana²⁵ verdiği ve yayımlanan kararları incelendiğinde 2023 yılına kadar 6864 başvuru yapıldığı²⁶, 2023 yılında da web sitesinden 787 karara erişilebildiği, karar sayısına bakıldığında 912 karar verildiği, başvuru numarasına bakıldığında karara çıkan 1559 başvuru yapıldığı

²¹ Eskişehir H tipi Cezaevinde Bekir Güven hakkında yapılan inceleme bu şekildedir.

²² Örneğin (1) Ankara Barosuna kayıtlı avukatlara duruşma tutanağı verilmemesi ve ara karar kurulurken avukatların duruşma salonundan çıkarılması iddiası ile (2) aşı reddi nedeniyle işe alınmama iddiasına ilişkin iki başvuru hem 2021 hem 2022 resen inceleme istatistiklerinde yer almıştır.

²³ Benzer şekilde Bolu belediyesi ve belediye başkanının ayrımcı söylemler, tarife farkı ve yabancılara ev kiralanmaması şeklinde üç resen inceleme olduğu belirtilmişse de bir karar vardır. (2022/175)

²⁴ Karar no. 2022/411.

²⁵ Her ne kadar 2017 yılında da Kurum 369 başvuru almışsa da bu yılda verdiği kararlara erişilemediğinden incelenememiştir.

²⁶ TİHEK 2022 Faaliyet Raporu, s. 80.

görülmektedir. 2018 yılından Ekim 2023'e kadarki süreçte yayımlanan ve taranan tüm kararlar arasında toplam 20 (+1 klon) karar resen inceleme sonucunda verilmiştir. Bunların yıllara göre dağılımı ve tüm başvurular içindeki payı ise aşağıdaki şekildedir:

Bu rakamlar, basında çok sayıda ayrımcılık ve insan hakları ihlalinin yer aldığı Türkiye’de oransal olarak düşük olduğu gibi resen inceleme yapılan konular incelendiğinde, bu kararların ülkenin insan hakları gündemini gerçek anlamda yansıttığı da söylenemez. Yine yıllara göre resen inceleme dağılımına bakıldığında, resen yetki kullanımında çok düzenli bir artış eğilimi olduğunu söylemek de mümkün değildir.

	KARAR NO	RESEN İNCELEME KAYNAĞI	KONU	TEMEL	SONUÇ
1	2018/83	İnsan hakları ihlali ve kötü muamele iddiasıyla başvuru	Kaymakamlık binasında güvenlik noktasındaki Xray cihazından geçtiği esnada eşinin türbanlı ve yüzünün peçe ile kapalı olduğu için kimlik tespiti amacıyla yüzünün açılmasının istendiği ve sonrasında kötü muamele gördüğü iddiası hk.	---	Din ve vicdan özgürlüğü ihlali, kötü muamele ihlali
2	2018 / 97	Kamuoyundan gelen tepkiler	İş İlanı: “Bayan, (Erkek Adayların Ve Türbanlı Adayların Cv’leri Dikkate Alınmayacaktır. Önemle Belirtiriz”	Dini inanç, cinsiyet (erkek)	3000 ve 1000
3	2019/29	Basında yer alan haberler	Dükkan vitrininde “İran, Suriye, Afgan Müşteri Bu Dükkâna Giremez, Alışveriş 7 Yapamaz, Girse Bu Mekanda Dayak Yer!”, “Suriye, Afgan, İran Kişiler Bu İş Yerine Girse Dayak Yer, Sorumluluk Kabulümüz Değildir!” yazması**	İrk ayrımcılığı	1000 TL-uyarıya dönüştürülüyor

4	2019/43	Vekaleti olmayan avukat	Yoğun bakımda 36 gündür bilinci kapalı ve kelepçeli tutulan mahpus	---	Kötü muamele yasağının ihlali
5	2019/69	Bilgi yok	Başörtülü kadınların gözaltına alınması sırasında başörtülerinin çıkarılıp çıkarılmadığı, çıkarılması durumunda bone verilip verilmediği	Din ve inanç temelinde ayrımcılık	KVYO
6	2020 / 198	İsimsiz gerçek kişinin resen inceleme başlatılması talebi	EBA TV'deki öğretmen hakkında sunucunun yorumunun ayrımcılık içermesi**	Din ve vicdan özgürlüğü temelinde ayrımcılık	15000 TL para cezası
7	2020 / 244	Basına yansıya bilgiler	Belediye eski genel sekreter yardımcısının toplantıda ayrımcı söylemleri**	Din ve inanç temelinde ayrımcılık	10000 TL
8	2022/07	Başvurucunun iki dilekçesi var, birincisi kendisiyle ilgili, ikincisi uygulamanın tüm sınavlarda bu şekilde olması talebine ilişkin	Disleksi, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) gibi rahatsızlıklara sahip okuyucu yardımı alan engelli bireylerin, sınav esnasında okunan soruları duyarken eş zamanlı olarak sınav sorularını görerek takip edebilmesi için okuyucuya ve adaya birer adet olmak üzere iki kitapçık temin edilecek şekilde 2021 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) Kılavuzu'nun güncellenmesi	Engellilik temelinde ayrımcılık	KVYO
9	2022/138	Ankara barosu yazısı (avukatın baroya verdiği dilekçe var, başvuran ismi de kararda yer alıyor)	Avukata duruşma zabtı verilmemesi ve avukatın duruşma salonundan çıkarılması	--	insan hakları ihlali yapılmadığı
10	2022/175	Haberler	Bolu Belediyesi'nin yabancılara yönelik su ve nikah ücretinde farklı tarife kararı	İrk ayrımcılığı	40000 TL
11	2022/179	Başvurucu var, tazminat talep ediyor, resen inceleme	Öğretmenin aşı ve pcr zorunluluğu nedeniyle iş görüşmesinin iptal edilmesi	---	insan hakları ihlali yapılmadığı
12	2022/489	Türkiye Down Sendromu Derneği başvurusu-kabul edilmezlik, resen	Kolaylaştırıcı kişilerin okula kabul edilmemesi	Engellilik temelinde ayrımcılık	5000 TL-uyarı
13	2022/490	Belirtilmemiş, köşe yazısı	'Alevi ve Kürt' kimliğine sahip vatandaşların çocukluktan itibaren kimliklerini gizlemeye itilerek 'çifte kavrulmuş yalancı' olarak nitelenmesi ve Alevilikle ilgili düşmanca ifadeler	Ayrımcılık üzerinden karar verilmediğinden belirtilmemiş	Nefret söylemi oluşturduğu*

			İçeren köşe yazısı** (Mukaddime'ce/27 Yalan Söyleme Mecburiyeti ve Becerisi)	(etnik köken ve dini inanç)	
14	2022/658	Çocuğun veli olmayan dedesi tarafından yapılan başvuru	Eğitim hakkı, okula kayıt olamama	Eğitim hakkı ihlali	ihlal
15	2022/362	Başvurucu (insan hakları)	Emniyet Teşkilatı Sağlık Şartları Yönetmeliğine dayanılarak gerekli sağlık şartlarını taşımadığı gerekçesiyle komiser yardımcılığından ilişkisinin kesilmesi**	Belirtilmemiş	Kabul edilmezlik (görülmede olan dava)
16	2022/411 2022/160	Başvurucu (insan hakları ihlali)	Emniyet personelinin kapsam dışı bırakılması nedeniyle 28 Şubat döneminde son verilen görevine iade edilmediği iddiasıyla konu hakkında yasal düzenleme yapılması talebi	Konuyla ilgili özel rapor hazırlanmıştır.	Kabul edilmezlik (yasal düzenleme yapılması talebi)
17	2023/239	Sendika başvurusu, kabul edilmezlik-resen inceleme	Ü.D. İfade: Başörtüsü takan psikolog olması meslek etiğine aykırıdır. Nötr davranmam gerekiyor.... Haç takamaz, A takımı üniformasıyla çıkamaz, Atatürk resmi koyamaz...	Ayrımcılık yasağı kapsamında araştırılmasına karar verilmiş, ifade özgürlüğü sonucuna varılmış	İnsan hakları ihlali yapılmadığı
18	2023/311	Sosyal medya ve haber platformları	Askeri lojmana başörtülü kişilerin girmesi ve gezmesinin yasak olduğuna ilişkin karar	dini inanç	40000 TL
19	2023/610	Haberler	Deprem bölgesinden gelen başörtülü öğrencinin özel okula alınmaması**	dini inanç	89571 TL
20	2023/769	Sosyal medya ve haber platformları	Yoğun bakım hastası yaşlı kadına ayrımcı muamele (taciz)**	yaşlı kadın	89571 TL

** Aynı zamanda soruşturma veya kovuşturma bulunan durumlar.

Resen inceleme yapılmasına karar verilen durumlar incelendiğinde; (a) haber veya sosyal medyadan öğrenilen durumlar, (b) ilgili kişi/hakkı ihlal edilenin insan hakları ihlali konusundaki ihbarı, (c) sendika ve dernek başvurusu üzerine kabul edilmezlik verilmekle birlikte resen inceleme kararı verilen haller, (d) kişi başvurusu olmakla birlikte geçerli vekalet olmaması, konu bakımından Kurumun yetkilerini aşan talepler olması (tazminat talebi vb.) ya da talebinin Kurumun yetkilerini aşması halleri olmak üzere dört tür resen inceleme kararından bahsedilebilir.

Resen inceleme kararlarının baş kısmındaki künye bilgilerinde bazı kararlarda başvuran kısmı boş bırakılmış, bazılarında ise “başvurucu” olarak isim kısaltmalarına, bazılarında ise bu kısımda “resen inceleme” ifadesine yer verilmiştir. Bazı kararlarda ise başvuru numarasının yanına “resen inceleme” yazılmış, bazen de “ihlal iddiasını öne sürenler” şeklinde bir hane açılmıştır. Yukarıda belirtildiği gibi, kararın künye kısmına resen inceleme yazılmayan kararlar dahi mevcuttur. Kararın şeklinde bile bu denli farklılık olabilmesi, Kurumun geçen süre içinde bu konuda bir standart geliştirmediğini göstermektedir.

Resen inceleme konularına bakıldığında; kararlardan dokuzunun başörtüsüne dayalı ayrımcılık iddialarını içerdiği, üçünün ırkçı/ayırıcı söylem ve kararlarla ilgili olduğu (birinde etnik köken ve dini inanç kesişimselliği vardır), ikisinin engellilik, birinin yaş ve cinsiyet temelinde ayrımcılık olduğu, ayrımcılık incelemeleri dışında ise dördünün insan hakları, birinin kötü muamele ile ilgili olduğu görülmektedir. 2022 yılındaki resen inceleme sonucu verilen bir karar (tabloda 13. Satır) ise ayrımcılık değil, “nefret söylemi yapıldığı tespiti” ile sonuçlanmıştır ve yetkileri konusunda Kurumun çelişkilerini göstermek bakımından önemlidir.

Kürt ve Alevilere yönelik nefret söylemi içeren köşe yazısıyla ilgili ve oyçokluğuyla verilen bu kararlar Kurumun ayırıcı ya da nefret söylemi içeren ifadelerle ilgili ilk defa böyle bir karar verdiğini belirtmek gerekir. Karşıoyların üçünde de bu tür bir karar verilemeyeceği belirtilmiş, bu karşıoylardan Harun Mertoğlu ise başka kararlarda olduğu gibi belli bir kişinin bir hak ve özgürlüğünün ihlal edilmediği ve Kurumun ayrımcılık yasağı kapsamında bu tür incelemeleri yapamayacağını belirtmiştir. Buna karşılık, şarkıcı Gülşen’in konserde grupta bulunan bir müzisyene yönelerek imam hatip mezunlarına yönelik söylemi nedeniyle verilen üç kararda²⁷ ayrımcılık yasağı ihlalinin ayrı ayrı idari para cezası kararı verilmiş ve sadece imam hatip mezunu olmak mağdur sıfatı için yeterli görülmüştür. Bu kararlarda Harun Mertoğlu’nun değil, Muharrem Kılıç ve Dilek Ertürk’ün karşıoyu bulunmaktadır.

Başörtülü psikologlarla ayırıcı söylemle ilgili diğer resen incelemede ise önce söylemin ayrımcılık üzerinden incelenmesine karar verilmişse de sonuçta insan hakları ihlali üzerinden inceleme yapılmış; başörtülü kadınlara yönelik belediyede ayırıcı söylemlerle ilgili ise ayrımcılık yasağının ihlal edildiğine karar verilmiştir. Buna karşılık Kurum, Leman Sam’ın Araplara yönelik ayırıcı ifadeleri hakkında konuyu “yakından takip ettiğini” belirtmiş ve “ayırıcı söylemden uzak durma sorumluluğunu hatırlatmak”la kalmıştır.²⁸ Aynı şekilde ayırıcı söylem/nefret söylemi bakımından Kurumun üç ayrı karar türü ve bir de basın açıklaması yolunu tercih etmesi bakımından nasıl bir karar süreci yürütüldüğünü anlamak veya herhangi bir standarttan bahsetmek mümkün değildir.

Yine eğitim hakkından yoksun kalan çocuklar hakkında veli olmayan dedenin yaptığı başvuruda çocuğun üstün yararının gözetilerek resen inceleme yapılması olumlu bir örneğe de bir başka başvuruda benzer bir yaklaşım sergilenmediği görülmüştür. Mahmut Tanal²⁹ tarafından yapılan ve Ağrı’da “çocuk evlerinde kalan çocukların fotoğraf ve görüntülerinin sosyal medya hesaplarında paylaşılması nedeniyle Belediyesinin, Belediye Başkanı’ın, Valiliğinin, Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünün, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının ve İçişleri Bakanlığının çocuk haklarını ve özel hayatın gizliliği hakkını ihlal ettiği iddiasına” ilişkin başvuruda resen inceleme kararı verilmemiş ve “başvuranın mağdur sıfatına sahip olmadığı gibi temsile veya vekâlete dair geçerli bir yetki belgesi de sunmadığı” gerekçesiyle başvuru kabul edilmez bulunmuştur.³⁰ Oysa diğer başvurudan farklı olarak bu başvuruda tekil olarak belli vaka veya çocuklar değil, çok sayıda çocuğun süregelen ve muhtemelen ileride de benzer şekilde yaşanacak insan hakları ihlali iddiası vardır. Kurumun bu kabul edilmezlik kararında çocukların özel hayat hakkıyla ilgili AİHM kararlarına yer verip bu kararı vermesi de dikkat çekicidir.

²⁷ 2023/345, 2023/346, 2023/347. Kararların bir analizi için bkz. <https://www.esitlikizlememerkezi.org/tihk-kararlarina-dair-tespitler-1/>

²⁸ <https://www.tihk.gov.tr/ses-sanatcisi-leman-samin-farkli-milliyetten-kisilere-yonelik-ayrimci-ifadeleri-hakkinda-basin-aciklamasi>

²⁹ Kararda isim geçmemekle birlikte Av. M.T. kısaltması ve basına yansıyan haberlerden başvurucu anlaşılmaktadır: <https://www.ilkhaber.biz/savci-sayan-devlet-korumasinda-ki-cocuklari-ifsa-etti/10872/>

³⁰ Karar no. 2022/158.

Kurumun insan hakları ihlallerini resen araştırma yetkisini kullanmasında başvuru ile harekete geçmesi de mümkündür. Buna karşılık, Kurumun hangi kriterlere göre değerlendirmeyi yaptığını anlamak mümkün değildir. Örneğin pasaport verilmemesi nedeniyle seyahat özgürlüğünün ihlal edildiği iddialarıyla ilgili resen inceleme kararı alabilecekken dava açılabilirliği belirtilerek kabul edilmezlik kararı verilmiştir. Kararda bu konunun “Kurumun başvuru incelemesi yapacağı alanlar” olmadığı gerekçesine dayanılmıştır.³¹ Benzer bir yaklaşım, tapuda adına yapılan “riskli kişi” kaydı nedeniyle işlem yapamadığı, bu nedenle mülkiyet hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkin kararda da bulunmaktadır.³² Oysa Kurumun yetkilerine ilişkin 9. madde “İnsan hakları ihlallerini resen incelemek, araştırmak, karara bağlamak” ifadesini içerdiğinden bu konuda karar verebilecektir. Yukarıda değinilen kararlarda da bu tür bir yaklaşımı tercih ettiği kararlar bulunmaktadır. Kurum, resen inceleme yapıp yapmama konusunda özellikle başvurunun niteliğini dikkate alarak belli bir takdir yetkisine sahipse de elbette bu takdir yetkisini eşitlik ilkesine uygun biçimde kullanması ve bu konuda belli standartlar geliştirmesi gereklidir. Aksi bir uygulama, “bazılarının” veya “bazı” insan haklarını dikkate alıp diğerlerini almamak algısına yol açabilecektir.

Bunlar dışında Kurumun web sitesinde Ankara Üniversitesi³³ ve bir lokanta³⁴ ile ilgili başörtüsü nedeniyle ayrımcılık iddiaları ve engelli bir bireyin toplu taşımada ayrımcı muameleye maruz kaldığı iddiaları³⁵ üzerine resen inceleme başlatıldığı bilgisi verilmişse bu bahsedilen olaylarla ilgili karar bulunamamıştır. Bunun bir nedeni o kişilerin rızasının alınamaması olabilecekse de bir yandan da başka bazı durumlarla ilgili basın açıklamalarında ise konunun “yakından takip edildiği”ne yönelik bilgi verilmiştir. Örneğin Nazi sempatzani söylemler³⁶, Suriyelilerin otobüsten zorla indirilmesi,³⁷ Rus ev sahibinin Türkiye vatandaşlarına ev kiralamaması³⁸ ile ilgili olarak Kurum, basın açıklamalarında iddiaları yakından takip ettiğini belirtmekle yetinmiştir.

Kurumun örneklerde görüldüğü üzere isimsiz ihbar veya basında yer alan haberler doğrultusunda resen inceleme başlatması da elbette mümkündür. Bu açıdan, Kurumun toplumla ve özellikle sivil toplum örgütleriyle etkili iletişimi son derece önemlidir ve bunun yollarından biri de sosyal medya aracılığıyla gönderme (*mention*) yoluyla Kurumun ihlallerden haberdar edilmesidir.

Yukarıda bahsedilen kabul edilmezlik kararlarından avukatın çocukların medyadaki görüntüleriyle ilgili olan dışında “Aranan Ehliyet Kriterini Taşımama” nedeniyle verilenlerin dördü de ayrımcılık alanında çalışan Eşit Haklar için İzleme Derneği tarafından yapılmıştır. Ayrımcılık alanında çalışan dernek hem genel sorunlarla, hem de münferit olaylarla ilgili sosyal medya üzerinden de Kuruma bildirimler yapmaktadır. Genel sorunlara işaret edenlere örnek olarak giderek derinleşen ekonomik kriz karşısında

³¹ Karar no. 2023/596, 10.8.2023.

³² Karar no. 2023/551, 18.7.2023.

³³ <https://www.tihek.gov.tr/ankara-universitesinde-basortulu-ogrencilere-yonelik-sozlu-taciz-iddialarina-iliskin-basin-aciklamasi> 3 Ekim 2022 tarihli açıklama, son erişim: 31.10.2023

³⁴ <https://www.tihek.gov.tr/basortulu-kisilerin-restorana-alinmadigi-iddialari-hakkinda-basin-aciklamasi> (4 Mart 2022 tarihli açıklama, son erişim: 31.10.2023)

³⁵ <https://www.tihek.gov.tr/engelli-bir-bireyin-toplu-tasimada-ayrimci-muameleye-maruz-kaldigi-iddialari-hakkinda-basin-aciklamasi> (3.10.2022 tarihli açıklama, son erişim: 31.10.2023) Bu tarihten sonra bu konuda verilen bir karara rastlanmamıştır)

³⁶ <https://www.tihek.gov.tr/sosyal-medyada-yer-alan-nazi-sempatzani-eylem-ve-soylemlere-iliskin-basin-aciklamasi> (22.3.2023 tarihli basın açıklaması, son erişim: 31.10.2023)

³⁷ <https://www.tihek.gov.tr/izmirde-uc-suriyeli-kadin-ve-beraberindeki-cocuklarin-otobusten-zorla-indirildigi-iddialarina-iliskin-basin-aciklamasi> (11.9.2023 tarihli açıklama, son erişim: 31.10.2023)

³⁸ <https://www.tihek.gov.tr/bir-rus-vatandasi-terafindan-konut-kiralamada-ayrimcilik-yasaginin-ihlal-edildigi-iddialarina-iliskin-basin-aciklamasi> (11.9.2023 tarihli açıklama, son erişim: 31.10.2023)

yoksul çocukların eğitim hakkı sorunu³⁹, Akbelen'deki hak ihlalleri⁴⁰, seçim sürecindeki nefret söylemi ve ayrımcılıkla ilgili inceleme yapılması talebi,⁴¹ Eylül 2023'te engellilerin barınma hakkıyla ilgili olarak bir haber⁴² bildirilmiş; Yalçinkaya kararının nasıl uygulanması gerektiği konusunda çalışma yapmaya davet eden⁴³, kötü muamele nedeniyle verilen kararlarda Kanun'da yer alan suç duyurusunda bulunma yetkisinin kullanılması çağrısını içeren⁴⁴ açıklamalar yapılmıştır. Daha münferit olay örneklerine gelirse; Osmaniye cezaevinde sağlık hakkı ihlalleri,⁴⁵ Amedspor maçındaki ırk ayrımcılığı,⁴⁶ bir kitapçada yazan Yahudiler giremez döviz asılmasına yönelik haberler⁴⁷ Kurum etiketlenerek bildirilmiştir. Yine bir insan hakları savunucusunun sosyal medya hesabından da "namaz kılmayan hayvandır" şeklindeki söylem,⁴⁸ Van Başkale'de çocukların okula gidememesi haberi,⁴⁹ Anayasa Mahkemesi'nde ihlal kararına da yol açan Cumartesi annelerine yönelik müdahaleler,⁵⁰ Amedspor'a yönelik ırkçı ve saldırgan söylemler⁵¹, HDPLi olduğu için işten çıkarılan kişiye yönelik haberler,⁵² haberlere çıkan Nazi buluşması,⁵³ ÖTVsiz araç alan engellilerin maaşının kesilmesi haberi,⁵⁴ Kuran kursunda çocuğa yönelik şiddet haberi,⁵⁵ karakolda işkence haberi,⁵⁶ Onur haftasını kutladığı için konseri iptal edilen şarkıcı haberi,⁵⁷ Sümela manastırında yapılacak ayinin iptali kampanyası haberi,⁵⁸ ırkçı taciz ve saldırı haberi,⁵⁹ bir belediye başkanının Alevi romanlarla ilgili hedef gösteren ayrımcı söylemleri,⁶⁰ engelli bir erkeğe bakıcıların cinsel saldırısına yönelik haber,⁶¹ Yemenli aileye yönelik linç görüntüleri ve haberleri⁶², Diyarbakır, Kars ve İstanbul'da ayrı ayrı olmak üzere polisin kötü muamele görüntüleri,⁶³ bir imamın ırkçı nefret söylemi görüntüleri,⁶⁴ bir öğretmenin Alevilere yönelik nefret söylemi⁶⁵ gibi çok sayıda haber ve olay -bazıları görüntüleri içerecek şekilde- Kuruma bildirilmiştir. Bugüne kadar bildirimlere yönelik Kurum herhangi bir reaksiyon vermemiştir. Oysa önemli ihlal ve ayrımcılık iddialarını içeren nitelikteki bu tür bilgi, haber ve görüntülerin ihbar olarak nitelenmesi ve resen incelemeye konu edilmesi gerekir. Elbette belirlenebilir bir kişiyle ilgili olaylarda kişinin rızasını almak her zaman mümkün olmayabileceksin de yapısal sorunlara işaret eden durumların görmezden gelinmemesi gerekir. Belli bir olaya ilişkin olarak ise bazı durumlarda -rıza tartışmasından bağımsız olarak- basın açıklamaları yöntemine başvurulurken görüntü dahi olan bir duruma hiçbir tepki

³⁹ <https://x.com/esitlikizleme/status/1701179712230355226?s=20>

⁴⁰ <https://x.com/esitlikizleme/status/1685239592184623104?s=20> (29 Temmuz 2023)

⁴¹ <https://x.com/esitlikizleme/status/1655844357935644674?s=20> (9 Mayıs 2023)

⁴² <https://x.com/esitlikizleme/status/1701883544497275030?s=20>

⁴³ <https://x.com/nejattastan/status/1709126772501983425?s=20> (30 Eylül 2023)

⁴⁴ <https://x.com/nejattastan/status/1707397708351238503?s=20> (28 Eylül 2023)

⁴⁵ <https://x.com/AyhedD/status/1655196934649331712?s=20> (7 Mayıs 2023-Adil Yargılanma Hakkına Erişim Derneği)

⁴⁶ <https://x.com/esitlikizleme/status/1638839093051236352?s=20> (23 Mart 2023)

⁴⁷ <https://x.com/esitlikizleme/status/1718240446374105097?s=20> (28 Ekim 2023);

⁴⁸ <https://x.com/nejattastan/status/1709126772501983425?s=20> (3 Ekim 2023)

⁴⁹ <https://x.com/nejattastan/status/1707018909960769863?s=20> (27 Eylül 2023)

⁵⁰ <https://x.com/nejattastan/status/1705569927703236798?s=20> (23 Eylül 2023)

⁵¹ <https://x.com/nejattastan/status/1700272698876895722?s=20> (9 Eylül 2023)

⁵² <https://x.com/nejattastan/status/1701115103171555671?s=20> (11 Eylül 2023)

⁵³ <https://x.com/nejattastan/status/1698372914549051684?s=20> (3 Eylül 2023)

⁵⁴ <https://x.com/nejattastan/status/1697207358357655663?s=20> (31 Ağustos 2023)

⁵⁵ <https://x.com/nejattastan/status/1695361010020884553?s=20> (26 Ağustos 2023)

⁵⁶ <https://x.com/nejattastan/status/1692849773697462772?s=20> (19 Ağustos 2023)

⁵⁷ <https://x.com/nejattastan/status/1691395139875250176?s=20> (15 Ağustos 2023)

⁵⁸ <https://x.com/nejattastan/status/1690511012351377408?s=20> (13 Ağustos 2023)

⁵⁹ <https://x.com/nejattastan/status/1690061372963295233?s=20> (11 Ağustos 2023)

⁶⁰ https://x.com/Romani_Godi/status/1689990958174101504?s=20 (11 Ağustos 2023) (ROmani Godi)

⁶¹ <https://x.com/nejattastan/status/1689983270325227520?s=20> (11 Ağustos 2023)

⁶² <https://x.com/nejattastan/status/1686508425436344320?s=20> (2 Ağustos 2023)

⁶³ <https://x.com/nejattastan/status/1679538841395290117?s=20> (13 Temmuz 2023)

⁶⁴ <https://x.com/nejattastan/status/1673061410664841217?s=20> (25 Haziran 2023)

⁶⁵ <https://x.com/nejattastan/status/1666182147890196483?s=20> (6 Haziran 2023)

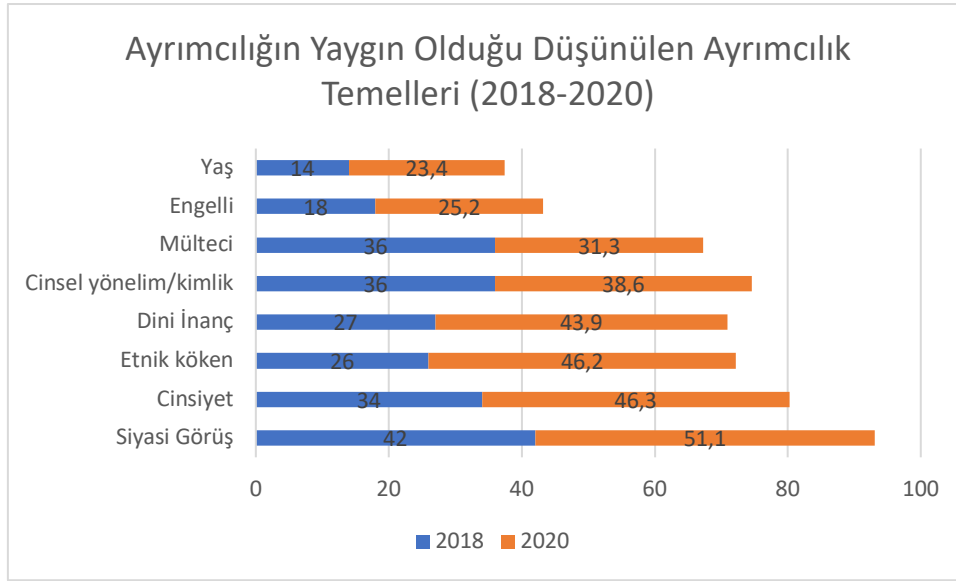
verilmemesi –özellikle sivil toplum örgütlerinin dahil edilmesi açısından- Kurumun güvenilirliği açısından olumsuz bir izlenim yaratmaktadır.

Bu örnekler, belli bir derneğin sosyal medya üzerinden ihbarları üzerinden verilmişse de örnekler başka sosyal medya hesapları ve haber siteleri üzerinden artırılabilir. Elbette Kurumun ülkedeki her insan hakları ihlalinin haberdar olması ve müdahale etmesi beklenemeyecekse de insan hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin çeşitli yollarla Kurumun haberdar olmasını sağladığı bu tür haber ve görüntüleri dikkate almaması güven kırıcı bir tutumdur. Çeşitli temellere dayalı ve farklı uygulamaları içeren bu tür “ihbar”lar değerlendirilmezken belli konularda yoğunlaşacak biçimde resen inceleme yapma kararı vermesi, Kurumun çifte standart uyguladığı, bazı ayrımcılık uygulamalarını ya da insan hakları ihlallerini görmezden gelerek kendisinin “ayrımcı” bir tutum içerisinde olduğu izlenimi verebilecektir. Bu tür bir izlenim doğal olarak hak ihlaline veya ayrımcılığa uğrayan kişilerin bu kuruma güven duymasını engeller niteliktedir. Bu kaygı resen incelemeye konu edilen EBA TV kararında karşıoy yazan üye Dilek Ertürk tarafından da açıklıkla şu şekilde ifade edilmiştir:

“Kanaatimce her iki yayın organında yer alan her iki farklı söylem de tahkir edici, ötekileştirici bir uslûp barındırmaktadır. Buna mukabil T. kanalı ve C.A. hakkında resen incelemede bulunulup bu yayın organı ve adı geçen gazeteci ile ilgili olarak ihlal var sonucuna vararak yaptırım kararı alınırken, diğer gazeteciler ve yayın organı ile ilgili olarak resen inceleme önerimin red edilmesi ve konunun örtbas edilmeye çalışılması kurumumuzun ismindeki “eşitlik” ibaresine ve kurulun bağımsızlığına gölge düşürmektedir. (..) Kurumumuz, Ulusal İnsan Hakları Kurumu olarak Kanun ile üstlendiği görev ve yetkiler çerçevesinde, her türlü basın ve yayın organına eşit mesafede olmakla, başörtülü veya başörtüsüz tüm kadınların hak ve özgürlüklerinin geliştirilmesi ve onların herhangi bir ayrımcılığa uğramamalarının sağlanması ile yükümlüdür.”

Bu noktada Kurum Yönetmeliği’nin 6. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan ve Kurul’un ve personelin “halka hizmetin kişisel veya özel her türlü menfaatin üzerinde bir görev olduğu bilinciyle hizmet gereklerine uygun hareket eder, hizmetten yararlananlara kötü davranamaz, işi savsaklayamaz, çifte standart uygulayamaz ve taraf tutamazlar” hükmünü de bir defa daha hatırlamak gerekir.

2018 ve 2020 yıllarında tekrarlanarak yapılan ayrımcılık algısı saha çalışması sonuçları ile Kurumun verdiği kararlardaki ayrımcılık temelleri arasındaki fark da dikkat çekicidir.

Siyasi görüş temelli ayrımcılık her iki çalışmada da en yüksek ayrımcılık temeli olarak görülürken Kurumun bugüne kadar siyasi görüş ayrımcılığına dayanan ve belediye hizmetlerinin siyasi nedenlerle sunulmaması nedeniyle verilen iki ihlal kararı bulunmaktadır.⁶⁶ Siyasi görüş ayrımcılığını cinsiyet, etnik köken ve dini inanç temelli ayrımcılık ile mültecilere yönelik ayrımcılık takip etmektedir. Bugüne kadar Kurumun dini inanç konusunda en fazla karar verdiği konu başörtülü kadınlara yönelik ayrımcılıktır.⁶⁷ Dini inanç konusunda Ankara’da Alevilere ve cemevlerine aynı gün içerisinde üç cemevi saldırısında da resen inceleme kararı verilmemiş, olayların detaylarına yer verilmeden kınama metni yayınlanmıştır.⁶⁸ Yine sosyal medya üzerinden Alevilere yönelik ağır nefret söylemi içerikleriyle ilgili olarak da Kurum, - içerikle ilgili hiçbir detaya yer vermeksizin- kınama metni yayınlamakla yetinmiştir.⁶⁹ Oysa inanç Özgürlüğü Girişimi verilerine göre sadece 2022 yılında din, inanç veya inançsızlık temelli nefret suçu sayısı 36 olup nefret söylemi bu rakamın çok ötesindedir.⁷⁰

Hamile olduğu için işe alınmama, erkeklerin tek başına otele/etkinliğe girememesi veya bekar erkeğe ev kiralanmaması cinsiyet temelli ayrımcılık konusunda Kurum kararlarına yansıyan ana temalardır ve kadınlara yönelik ayrımcılığın yaygınlığı dikkate alındığında, reel ayrımcılık gündemini yansıtmamaktadır.

Çalışmanın doğrudan konusu olmamakla birlikte, Kurumun güvenilirliği ve tarafsızlığı konusundaki algıyı etkileyebilecek başka bir etken de Kurumun yaptırım uygulama yetkisini kullanmasına ilişkin tutarsızlıklardır. Örneğin bir öğrencinin başörtülü olduğu için özel okula kaydının yapılmamasına 89571 TL idari para cezası uygulanırken, kamusal nitelikli (dükkan kapısı) ve şiddet tehdidi içeren ırkçı nefret söylemine -sadece kişinin pişman olduğu dikkate alınarak- uyarı cezası verilmesindeki mantığı anlamak güçtür.

⁶⁶ Karar no. 2022/139, 1.3.2022; Karar no. 2020/193, 8.9.2020.

⁶⁷ Kurumun bu başvuruları genellikle dini inanç temelli ayrımcılık olarak gördüğü, bazı kararlarında kesişimsellik (çoklu ayrımcılık) ifadelerinin de geçtiği görülür.

⁶⁸ <https://www.tihek.gov.tr/ankarada-alevi-kurumlarina-ve-cemevlerine-yonelik-gerceklestirilen-saldirilara-iliskin-basin-aciklamasi> (30.07.2022)

⁶⁹ <https://www.tihek.gov.tr/alevilik-inancina-sahip-bireylere-yonelik-nefret-soylemi-barindiran-ifadeler-hakkinda-basin-aciklamasi>

⁷⁰ <https://inancozgurlugugirisimi.org/wp-content/uploads/2023/08/iog-nefret-sucu-raporu-2023-web.pdf>

SONUÇ

İnsan hakları koruma mekanizmalarının kurulmaya başlandığı tarihlerden bu yana yaşanan iki önemli gelişme önemli bir paradigma değişikliğine işaret eder: Bunlardan birincisi ayrımcılığı dikkate alan uluslararası ve ulusal normların geliştirilmesi; ikincisi ise fail, ihlal ve yaptırıma odaklanan bir yaklaşımdan hakları ihlal edilenlere ve ihlalleri önleme olanaklarına odaklanan bir yaklaşıma doğru kayılmasıdır.

Bu paradigma değişikliğinin önemli bir nedeni de tavsiye, ihlalin tespiti veya tazminat şeklindeki yaptırımların hak ihlallerini önleme bakımından yeterince etkili olmamasının yanı sıra bu tür mekanizmalara başvurma olanağı olmayan “görünmez” kitlelerin görünür olmasını sağlamaktır. Ulusal düzeyde konuya özgü özel önleyici mekanizmalarının kurulması (gözetim komisyonları vb) ve daha geniş bir kapsamda inceleme yapma olanaklarına sahip olan etkili ulusal insan hakları kurumları ile eşitlik kurumlarının kurulması fikri de bu dönüşümün bir görünümüdür.

1993 tarihli BM Ulusal Kurumların Statüsüne ilişkin İlkelerde⁷¹ (Paris ilkeleri) belirtilen gerekleri tam anlamıyla karşılayan bir kurum olmasa da, TIHEK’in bir yandan insan hakları ihlallerini resen inceleme, ayrımcılık ihlali iddialarında başvuru üzerine veya resen inceleme yapma, ulusal önleme mekanizması ve insan ticaretinde raportörlük işlevlerini yerine getirmesi öngörülmüştür. Kurum, başvuruya veya resen inceleme sonucunda yaptırım uygulama dışında; özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin bulundukları yerlere haberli veya habersiz ziyaretler gerçekleştirme, özel rapor hazırlama, mevzuat önerisi geliştirme, insan hakları eğitimine katkıda bulunma, veri toplama gibi yetkilere sahiptir. Bu açıdan, Kurumun yaygın hak ihlali/ayrımcılık örüntülerini ve yapısal sorunları saptaması ve bunların önlenmesi için adımlar atılmasını sağlaması beklenmektedir.

Yaptırım uygulama yetkisi de olan bir Kurum olmasına karşılık mahkemelerden veya alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından farklı olarak resen inceleme yapma görevi de bu amaç doğrultusunda tanınmıştır. Bununla birlikte, -başvurulardan farklı olarak- resen inceleme imkânının kullanılmasında Kurumun bir iradesi, yani tercih imkânı olması karşısında bu tercihin ne yönde yapıldığı ve yetkinin nasıl kullanıldığı da son derece önemlidir. Öncelikle bu tercihin objektif kriterlere göre yapılması, gruplar ya da haklar arasında farklı tutumlar geliştirilmemesi, insan hakları gündeminin doğru ve tarafsız bir şekilde takip edilmesi, Kurumun hem ayrımcılık hem insan hakları ihlalleri konusunda veri toplama ve izleme kapasitesinin bulunması gerekir. Tüm bunları da dikkate alarak Kurumun belli kriterler geliştirmesi gerekir.

Ayrımcılık özelinde resen inceleme yapılıp yapılmayacağı konusunda karar verilirken;

- (a) ayrımcılığa uğradığı iddia edilen grubun niteliği ve etkilenen kişi sayısı,
- (b) ayrımcılık türü, (doğrudan/dolaylı vb)
- (c) ayrımcılık temeli, (dezavantajlı gruplara yönelik temel)
- (ç) ayrımcılığa yol açan uygulamanın kaynağı (norm/işlem-eylem),
- (d) eylemin niteliği/şiddeti/yaygınlığı, kamusal olup olmadığı,
- (e) hangi hak ve özgürlükle ilgili olduğu,
- (f) ilgili grubun mekanizmalara başvurma konusunda bir dezavantajı olup olmadığı,

⁷¹ Principles relating to the Status of National Institutions (The Paris Principles), Adopted by General Assembly resolution 48/134 of 20 December 1993.

(g) Kurumun konudan nasıl haberdar olduğu (basın/STÖ ihbarı vb) gibi unsurları dikkate alması ve bu standartların eşit biçimde uygulanması gerekir. Örneğin yaygın biçimde ayrımcılığa uğrayan bir gruba yönelik nefret söyleminden haberdar olunmasına rağmen resen inceleme yapılmaması bu gruba yönelik söyleminin yaygınlaşmasına, hatta cezasızlık izlenimi yarattığından nefret suçlarının işlenmesi gibi başka olası sonuçları da tetikleyebilir. Yine kamusal görünürlüğü yüksek olan bir ayrımcılığın görmezden gelinmesinin ilgili kişiler bakımından yaratacağı dışlanma pratiğı ve hak arama yollarına başvurmada caydırıcı etkisi de gözetilmelidir.

Buna karşılık, bugüne kadar verilen resen inceleme kararları ve basın açıklamaları incelendiğinde bu tür bir standart geliştirmedeği söylenebilecektir. Normdan kaynaklanan ve yapısal bir soruna işaret eden ayrımcılık iddialarının ve insan hakları kurumlarının sivil toplum örgütleriyle ilişkileneşinin önemi dikkate alınarak insan hakları alanında çalışan örgütlerin ihbar ve başvurularında özellikle titiz davranılması ve bu tür kriterleri gözeterek resen inceleme kararı alınması beklenir. Kurumun tüm haberleri ayrıntısıyla izlemesi mümkün olmadığı düşünölebilecekse de Kurumun haberdar edilmesine rağmen pasif tutum sergilemesi AIHM içtihadında ayrımcılık için kullanılan etkili soruşturma yapmak konusunda idari pasiflik uygulaması kapsamına girebilecektir.

Ulusal insan hakları ve eşitlik kurumlarının amaçlarından birinin hak ihlalleri ve ayrımcılık dava konusu olmadan toplumsal barışın ve kapsayıcılığın sağlanması olduğu unutulmamalıdır. Bu kurumların etkili denetim yapması başka hak ihlallerinin yaşanmasına da engelolabilecektir. Hala kurumsallaşma aşamasındayken karar alma süreçleriyle ilgili belli standartların geliştirilmemesi ve her durumda aynı şekilde işletilmemesi veya Kurumun resen inceleme yapıp yapmama konusunda özel bir seçicilik içinde olduğu izlenimi uyandırmasının Kurumun güvenilirliğini azaltabilecek ve toplumsal barış işlevini yerine getirmesini önleyecek bir unsur olduğu unutulmamalıdır.